

Nota preliminar a la reedició de

Primavera negra

per Jordi Arbonès

Aquest és un dels primers llibres que vaig traduir per a Aymà i, juntament amb *Per qui toquen les campanes*, van ser els primers que tingueren problemes amb el «Ministerio de Información y Turismo», o sigui el «ministeri de la censura» del règim franquista. Segons la llei de «Prensa e Imprenta» de 1966, calia presentar els llibres a «consulta voluntaria» i, si el llibre no era aprovat, el director general d'informació enviava una nota a l'editor dient-li: «Se le comunica que no es aconsejable la edición de la obra titulada» i seguia el títol de l'obra i el nom de l'autor.

El cas és que, després d'haver traduït *Per qui toquen les campanes*, Aymà em va encarregar també la traducció de *Primavera negra*, que havien enviat a consulta «voluntària». La censura va «desaconsellar» la publicació de la primera i, quan en Joan Oliver, aleshores director literari de l'editorial, m'ho va comunicar, em deia que: «L'obra de Miller *Primavera negra* de la qual us vam encarregar la traducció, ha estat també denegada per la censura». Llavors, després d'assenyalar que si la tenia feta o molt avançada, la cosa ja no tenia remei, em demanava que, si no la tenia començada, la canviés per *Els llibres de la meua vida*, també de Miller, «que tenim aprovada amb lleugeres supressions». Quan vaig rebre aquesta carta, jo ja tenia la meitat de *Primavera negra* traduïda, o sigui que, malgrat que vaig decidir de suspendre'n la traducció, per dedicar-me a l'altre llibre, el fet és que me'n van enviar l'original per via marítima, de tal manera que, quan el vaig rebre, ja tenia enllestida la *Primavera negra*. En una carta del 15 de desembre de 1967, Joan Oliver em deia, amb la seva característica ironia, referint-se a la recepció de la traducció:

«[...] i com que aquesta *Primavera* tardarà molt a florir --com sabeu, està prohibida--, de moment [...]» Malgrat, però, que les traduccions anaven quedant al calaix, Joan B. Cendrós anava mantenint la brega amb la censura i continuava disposat a tenir el material preparat per a quan arribés el moment oportú. I és així que l'11 de juny de 1969, mentre jo em dedicava a la traducció de *Tròpic de Càncer*, després d'haver acabat la de *Els llibres de la meua vida*, Cendrós em deia en una carta: «Quant a *Primavera negra*, malgrat que el senyor Oliver va esporgar convenientment el text, la censura espanyola ens acaba de denegar la publicació. De totes formes, penso que ens atrevirem a publicar-la sense aquesta autorització i ja veurem el que passa». I així va ser: la novel·la sortia a la venda al febrer de 1970, i el 20 de març, Joan Oliver m'escrivia al respecte: «Altrament tots hem quedat força sorpresos que la censura, que ens havia prohibit i desaconsellat tres vegades la publicació d'aquesta obra, n'hagi tolerat finalment la circulació; perquè és això: ha deixat passar el terme prescrit per la llei després de la presentació i el dipòsit de sis exemplars a l'oficina de Madrid, sense donar-nos la tarja de circulació. Aquest és un dels procediments supertartufescos que ara practica l'administració».

Per la meua banda, li vaig manifestar com em dolia que hagués calgut esporgar o assuaujar certes coses a *Primavera negra*, i que estava una mica esverat de pensar el que caldria fer amb el *Tròpic de Càncer*, per tal que pogués veure la llum, i tot seguit li expressava la meua opinió, en el sentit que, abans de mutilar aquest text, més valia deixar-lo al calaix.*

*En un article a la *Revista de Catalunya* (número 97, del juny de 1995, hi explicava les vicissituds dels altres llibres de Miller i de *Per qui toquen les campanes*, abans de poder ser editats sense supressions ni assuaujaments.

Quant a *Primavera negra*, quan en vaig rebre els exemplars justificatius, no vaig trobar el moment per dedicar-me a verificar quins havien estat els talls i assuaujaments que hi havia introduït en Joan Oliver, en part, per falta de temps, i en part, perquè confiava que l'Oliver tenia prou criteri per no fer estralls en el text, el qual, d'altra banda, tampoc no tenia passatges tan «escabrosos» --atesos els criteris de la censura d'aquell moment--, com podia ser el cas de *Tròpic de Càncer* o *Tròpic de Capricorn*, de manera que ho vaig deixar córrer, i no ha estat fins ara, al cap de trenta anys, que, arran del desig d'Apòstrofe i Deriva de voler-ne fer una reedició, he posat fil a l'agulla i l'he revisada de cap a peus tot comparant-la amb l'original.

No cal dir que, vistes avui, les supressions o assuaujaments fan riure, i també fa una mica de pena pensar que en aquells anys el nostre poble es trobava sotmès als criteris d'una colla de cretins que s'arrogaven el dret de decidir què podien i no podien llegir els ciutadans de casa nostra, per no parlar del que podien veure o no veure al cinema i la televisió.

Arribat aquí, voldria referir-me al llenguatge que vaig adoptar en traduir el vocabulari sexual de Miller, ja que uns certs crítics l'han titllat d'«estrambòtic».** No diré res respecte a la crítica

** Pericay i Toutain, *El maltentès del noucentisme*, Proa, pàg. 288. Així diuen: «Termes com "escatxicar" (allà on Miller utilitza un simple "splash") acompanyen la combinació de "virostes" i "per tals" en una prosa on, volent defugir a cada pas el registre col·loquial [?] de l'original...». És possible que per als crítics del cas «escatxicar» sigui també un terme «estrambòtic», però els meus pares, que eren de la Franja, tota la vida van dir «escatxigar» (sic) per «esquitxar», com la cosa més natural del món, i segur que no tenien influències noucentistes, car eren quasi analfabets.

que fan per l'ús de «llurs» i «per tals», ja que sembla que desconeixen les normes que regien a les editorials així com que no tenen en compte l'acció dels correctors d'aleshores. Però és evident, també, que no tenen ni idea de quin era el llenguatge col·loquial a la Barcelona d'abans de la guerra i que es va estendre fins als anys de postguerra, ja que, si l'haguessin conegut no haurien titllat d'«estrambòtic» el vocabulari sexual que vaig utilitzar. Tots els mots vulgars de l'esfera sexuals que vaig emprar en aquells moments eren ben vius i d'ús corrent entre la gent del meu barri --el barri de Santa Caterina--, que és on els vaig mamar. A mi em va semblar que servien perfectament per traduir el llenguatge col·loquial que emprava Henry Miller a la dècada de 1920, ja que, a la meua manera de veure, es corresponia amb el de casa nostra en aquella època. Només cal consultar el *Diccionari eròtic i sexual*, de Joan J. Vinyoles i Vidal, que és de l'any 1989, per constatar que totes les paraules que jo utilitzava a la dècada de 1960 són recollides per l'autor del diccionari, sense que en cap cas faci referència a cap de les meves traduccions, la qual cosa vol dir que eren d'ús corrent entre la gent i, en molts casos, quan ell feia l'esmentat, ja havien estat recollits per d'altres diccionaris, autors, refranysers, etc. Posteriorment, quan EDHASA va reeditar *Tròpic de Càncer* i *Tròpic de Capricorn*, van considerar que calia «aggiornar» alguns termes sexuals, i així, seguint el calc que col·loquialment s'ha fet --i es fa-- del castellà sobretot a Barcelona, van canviar gairebé estrictament «xona» per «cony» i «flàvia» o «mansa» per «tia», o bé «virosta» per «cigala», contra la meua expressa opinió.*** De la mateixa manera, llegim a l'*Avui*, per exemple, mots com «nòvio», «tonteries», «entregar», «barco», i

***Sobre aquest tema, vegeu el meu article «Encara més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció», *Revista de Catalunya*, nº 104, febrer de 1996.

la gent diu: «Aquí té», en comptes de «Si és servit» o simplement «Tingui», o bé prescindeix dels pronoms febles, així com tantes d'altres barbaritats que van convertint el nostre idioma en una llengua embastardida.

En aquesta reedició, doncs, he conservat el criteri que em va guiar originàriament, quant al llenguatge eròtic i sexual, si bé, com és natural, he canviat els «llurs» i «àdhucs», que al seu moment vaig adoptar seguint els criteris imperants, però de cap manera «per defugir a cada pas el registre col·loquial de l'original», com deien gratuïtament els crítics citats, ja que mai no vaig tenir aquest propòsit, i en tot cas el meu vocabulari català era més col·loquial que no pas culte, un vocabulari après a la llar, al carrer i de boca dels companys de feina. I s'equivoquen, també, quan parlen del «registre col·loquial de l'original», en referir-se a *Tròpic de Càncer*, ja que, com saben els coneixedors de Miller, el nostre autor passava fàcilment del llenguatge col·loquial a un discurs summament alambinat i prenyat de cultismes i fins i tot d'arcaïsmes i neologismes.

D'altra banda, aquest llenguatge que els crítics citats troben «estrambòtic», no ho devia ser pas tant per als lectors de l'època en què van aparèixer originàriament els llibres de Miller, i només cal veure què en deia, per exemple, Pere Gimferrer, a *Destino*: «Primavera negra es la segunda obra de Henry Miller traducida al catalán. (Le precedió, en 1966, Un diable al paradís que, en versión de Manuel de Pedrolo, publicó Edicions 62.) Hoy, mediante una traducción de Jordi Arbonès, que tiene la virtud de devolver a nuestra original virginidad a quienes apechugamos en su día con la consabida masacre argentina, nos llega Black Spring, aparecida originariamente en 1936». O bé el comentari que en feia Joan de Sagarra, a *El noticiero catalán*, en aparèixer *El temps dels assassins*: «Recuerdo que a raíz de la publicación de Primavera negra fue muy comentada la excelente traducción de Jordi Arbonès;

bueno, eso de que "fue muy comentada" se refiere a que los cuatro gatos que conocíamos, y conocíamos bien, a Miller habíamos leído *Black Spring* en dos o tres idiomas nos quedamos un tanto asombrados de lo bien que se leía Miller en catalán». O també el que deia Robert Saladrigas a l'Avui, en ocasió de l'aparició de *Tròpic de Capricorn*: «El cas és, però, que el Miller "de debò" és ja amb nosaltres i ens ha arribat amb excel·lents traduccions, tot i que el seu estil borbotant i aparentment desmanegat no és gens fàcil de reproduir en una altra llengua sense que perdi una part considerable del (sic) frescor i l'"espontaneïtat" originals. Jordi Arbonès se n'ha sortit per una raó ben senzilla: perquè ha tingut l'encert de situar-se dins el moll de la perspectiva milleriana -- del seu "stream of consciousness" (corrent de la consciència)-- i ha defugit el parany d'encarar la traducció "des de fora", com aquell que realitza una mera tasca d'encàrrec». I així podria continuar citant el que en deien els crítics d'aquell temps, sense que n'hi hagués cap que trobés «estrambòtic» el llenguatge sexual vulgar que vaig emprar per primera vegada, diria jo, en textos literaris en llengua catalana; si més no, jo desconeixia que existissin antecedents d'abans de la guerra, com no fossin les publicacions periòdiques anarquistoides, com ara *La traca*, o potser alguna novel·la de «putes».

Sigui com sigui, aquí teniu avui la primera versió completa de *Primavera negra*, després de recuperar aquelles branques esporgades arran de la censura més bèstia i absurda que va imposar el cruel i criminal dictador. I estic segur que Henry Miller n'estaria content, com quan, sabent els problemes que els seus llibres tenien amb la censura, i de la lluita que menàvem els catalans contra el règim, em deia en una carta del 8 de setembre de 1979: «*The Catalans and the Basques are giving the Spaniards a hard time - nicht wahr?* (Els catalans i els bascos fan passar un bon tràngol als espanyols, nicht wahr?)».